

en una inscr. de Tarragona i *Gerundenses* en una de cap a Girona. *Gerundensis*: «res Publica Gerundensis» en CIL (II, 241-4). *Gerunda* en vasos Apol·linars o de la col·le. Vicarello (XI) i en monedes visigodes. Γερουν·δα en Ptolemeu.

En els annals de la cristiandat heroica, fou tot seguit insigne pel martiri de St. Feliu, d'on els pentàmetres iàmbics de Prudenci; que tot concedint que no és una ciutat molt considerable, com Tàrraco o Bàrcino, l'exalça com a guardadora de la preciosa relíquia: «Parva/FELI/CIS decus,/exhi/bebit, artu/bus sanc/tis locu-/ples *Gerunda*» [la petita Girona lluirà la glòria dels ossos santíssims de Fèlix] (*Perystephanon*, 4.29). Més en Gregori de Tours: «Felix --- Hic vero martyr, in *Gerunda* Hispaniae passus est urbe». I així el bisbe Johannes de *Gerunda* ja figura en el concili de Bàrcino de l'any 598.

És evident que no valdria la pena de donar cites medievals del nom en llatí, on figura *Gerunda* en massa. En català es mantingué llargament, com predominant, la forma *Gerona*. Si bé aviat comença d'alternar-hi l'evolució fonètica *Girona*. Així ho trobem ja en una missiva en català, de 1251, al bisbe d'Urgell (tramesa pel seu enviat a Roma, on parla d'un «falliment del sagristà de *Girona*»): *Docs. V. Urgell*, p. p. Pujol (16.13).

En les obres de Cerverí de Girona, es llegeix *Serverí de Girona* en el Cançoner occità (copiat a Narbona S. XIV) (5 o 6 vegades en el facs.), però el Canç. Gil, copiat en el 3r. terç del S. XIV, porta *Gerona*, en el Testament (v. 138), i «l bisbat de *Geronés*» en la lírica n.º 60; així també *Gerona* en el ms. *Ur del Testament* (copistes cat. del S. XIV, facs.). *Girona* en el cens de 1359 (*CoDoACA* XII, 100). La forma amb *i* es va generalitzar des del S. XVI: així ho escriu generalment Onofre Pou, que era fill de Girona (125, i passim, si bé encara un cop *Gerona*, p. 342). En textos rossellonesos, *Girona* a. 1597 (*RLR* LX, 58), si bé encara *Gerona* 1462, 1597 i fins 1631 (*RLR* LX, 99; LVII, 476; LXII, 303). Ducat de *Girona* creat el 1351, i elevat a Principat el 1416 (*CCandi*, *BABL* IX, 39).¹

El nom autòcton, sens dubte ibèric, era diferent de GERUNDA. En lletres ibèriques, en algunes monedes etc. (encara que no tots els especialistes estan d'acord quant a l'equivalència dels símbols): el fet segur és que són 4 lletres només: que Hübner (*M. L. Ib.*, p. 29, n. 16) llegeix *Krsa* (II, 34) (cf. Zobel, *Hist. Mon.*); i en tot cas les dues lletres últimes són evidentment *sa*; per tant salta a la vista que és nom diferent, d'una terminació inconciliable amb la de *Gerunda*: res de *n* (ni *n*), i certament inconnex tot ell amb el nom llatí.

Aquest és també el que està a la base de les dades aràbigues: lletres *ġ-r-nda* en al-Hurradābdih, a. 885 (nota 136), que evidentment s'entén *ġarunda*. En un doc. de Tudela de 1174, figura un moro *Muhammad ibn ġ-r-nda* en lletres aràbigues (i *Mabomat Aven Geronda* en la versió llatina) (J. Ribera i M. Asín, *Rev. de Aragón* 1902, 326). També en cast. arcaic s'havia conservat amb la terminació originària: *Gironda* (1.º 60

Crón. Gral., 287.6; *Mz.Pi.*, *Orig.*, p. 300).²

ETIM. En els articles precedents *Garona*, i (vol. I) *Garonda*, ja he donat raons i dades relatives a aquests dos noms parònims, que dissuadeixen de cercar-los un origen comú o gaire relacionat. També en *DECat* IV, 513b48, com en aquells articles, he negat la suggerència d'*AlcM* que el nom GERUNDA tingui res a veure amb *Ger* i el seu compost *Girul* (veg. art. supra); i en aquests llocs he insinuat repetidament que pot ser d'origen indoeuropeu, probablement itàlic o merament llatí. Insistim contra el que també preguntava Rohlfs (*ANSL* CLXXVI, 128 i *Le. Gc.*, 2.36; i vagament Dauzat, *Top. de la Fr.*, 15), que no hi ha base per relacionar amb el fr. *Gironde*, car aquesta és la forma presa per GARUMNA (ètimon pre-romà de la *Garona*), per evolució secundària de GA > ġi- i -MN- > nd- en el francès del Saintonge.³

I és que realment no hi ha cap raó sòlida per dubtar de l'etimologia itàlica, i més precisament llatina. A diferència de *Tarraco*, *Bàrcino*, *Ilerda*, *Ruscino*, *Dertosa*, no hi ha ací notícies pre-romanes certes del nom ni a penes de la ciutat. *Gerundus*, f. -unda, és la forma normal del participi de futur passiu del verb *ġerere*, en llatí arcaic, d'on el terme gramatical *gerundium* etc. La «*parva Gerunda*» de Prudenci degué ser simplement una *urbs gerunda* (= *gerenda*) 'la ciutat a administrar': tasca dels romans; que ja prengueren posicions per allí en la 2a. guerra púnica; per contrast amb la *Indike* dels indigetes, després *Emporion*; i amb *Caucoliberis* (Cotlliure) i *Iliberis* (Elna), on foren els grecs i els ibers els protagonistes.

Recordem-nos que la forma en -UNDUM era encara l'única usual en temps dels Escipions, de Cató, de Plaute: recordem la «*lex rerum repetundarum*» en l'estil jurídic arcaic, ja no sols el de les XII Taules; «*edundi exercitus*», «une armée appartenant au manger, qui ne s'inquiète que de manger» (Plaute, *Captivi*, 153); «*faciundum coeravit*» en una inscr. bilingüe greco-llatina de les desenterrades a Empúries (en lloc de *faciendum curavit*) (*Inscrs.* p. p. Almagro, n. 2, pp. 18-19).

Urbs gerunda pertanyia a la fraseologia administrativa i consular: «*gerere* personam civitatis» 'dur la representació d'una tribu' (Ciceró); *gerere rem publicam*, *gerere praeturam*, *gerere magistraturam* 'administrar el govern', 'exercir la pretura, la magistratura'. Benveniste (*Orig. de la Formation des noms en Indoeur.*, 136-143) acaba d'il·lustrar-nos sobre la funció d'aqueixos adjectius: «le rôle en est de faire passer sur son antécédent le concept verbal, comme tel: il indique qu'un subst. est l'objet ou le siege du procès»: «ante conditam condendamque urbem», «avant Rome soumise au procès de fonder»; «praeesse rebus *gerendis*», «présider aux affaires en tant que soumisses au fait de gérer». Ara bé, la forma usual i única abans del S. I a.J.C. era en -undus; i és la que quedà estereotipada en els adjectius *oriundus*, *rotundus*, *secundus*.

Ni més ni menys, doncs: URBS GERUNDA 'la ciutat